

Könyvtárosok irodalmi tájékoztatása

Júniusban négy városban — Győrött, Miskolcon, Pécsen és Szegeden — a minisztérium küldötteinek, valamint megyei és járási könyvtárosok részvételével tájékoztatók lettek. A könyvtáros problémákon kívül a minisztérium által felkért írószövetségi előadók tájékoztatták a könyvtárosokat irodalmunk tízéves útjáról és jelenlegi helyzetéről.

A győri értekezleten *Bodnár György*, az Új Hang szerkesztője tartott előadást. Bevezetéképpen vázolta a közvetlen a felszabadulás utáni helyzetet, amelyet az írónak négy nagy csoportba tömörülése jellemez.

A hazatért emigráns írók a 19-es forradalom bukásakor, de legkésőbb a huszas években elszakadtak a magyar élettől, élményanyaguk tehát egy távolabbi múltból táplálkozott, ezért a szocialista szemléleten kívül a magyar valóság időszzerű ábrázolását nem adhatták.

Az itthon maradt kommunista és szocialista írók csoportjának működésére és szemléletmódjára az ellenforradalom és a fasizálás korszakának levegőtlenése nyomta rá bélyegét, ami forradalmi látásmódjuk kisebb-nagyobb eltorzulását eredményezte. Déry Tibornak a két háború közt írt nagy regényében, *A befejezetlen mondat*-ban a társadalmi problémák ábrázolása és megoldatlansága pl. azt mutatta, hogy a polgári regényírói törekvéseket és a szocialista eszméket összeegyeztetni nem lehet. Nagy Lajos ennek az írócsoportnak tragikus önszemléletét fejezte ki két önéletrajzi kötetnek már a címével is: *A lázadó ember*-t *A menekülő ember* követte, azaz a társadalmi változás szükségességének felismerése keserű tehetetlenségbe fulladt, menekülésbe torkollott. Ez a folyamat az írói alkotás síkján a realista ábrázolás szűkülésében mutatkozott meg, a nagy távlatok megnyitása a részletek ábrázolásává zsugorodott. Ez a fajta írói munka tehát a részletek nyersanyagát szolgáltatva az új irodalom kialakításához.

A harmadik csoport, a népi írók élményanyaga kapcsolódott viszonylag a legelevenebben a magyarság életéhez. A népi írók a megoldásra váró súlyos problémák felvetésében, felismerésében egyek voltak, a háború előtti, de részben még a háború alatti években vívott irodalmi és politikai harcokban is egységet alkottak. Ez az egység egyensúlyban tartotta a köztük fennálló ellentéteket a problémák megoldása tekintetében. Ezek az ellentétek azonban a közvetlen a felszabadulás utáni új társadalmi helyzetben kiéleződtek, a népi írók »mezőnye« hosszasan elnyúlt, s egyik szélére a marxista

szemléletű írók tömörültek (Darvas, Erdői stb.), a másik szélére — mint az ellenkező véglet képviselői — a fasizálódottak (Erdélyi és mások).

A negyedik csoportba az élesen el nem határolható szemléletű írók sorolhatók: a szabadelvű polgárok, a l'art pour l'art hívei, a kispolgári illúziók képviselői stb., tehát azok, akik sokféleségükben is hasonlítottak egymáshoz abban, hogy jelentős történelmi erejű néprétegeket nem képviseltek.

Ebben az időszakban a pártos irodalomnak nyílt programja nem volt. Irodalompolitikája Révai, Lukács, Horváth Márton és mások kritikusai működésében és klasszikusaink átértékelésében mutatkozott meg, tehát mintegy a terep megtisztításában és előkészítésében a jövőendő szocialista irodalom számára.

A fordulat éve, 1948 után a marxista irodalompolitika vette át irodalmi életünk irányítását. Két határvonal meghúzásával szabta meg íróink útját: egyfelől a polgári illúziók szétosztatásával és a szovjet irodalom eredményeinek példaképpül állításával, másfelől a sematizmus elvi elutasításával. E két határvonalhoz íróink egyszerre, egyidőben nem tudták tartani magukat, vagy az egyiket, vagy a másikat sértették meg. Az emlékezetes Lukács-vita és a Déry-vita a nem-zsdanovi törekvések leküzdésére és a szovjet irodalom tudományos propagálásának szélesítésére irányult. A másik irányba, a sematizmus ellen már sokkal erőteljesebb volt a küzdelem irodalompolitikánk részéről. Ennek eredménye az lett, hogy a polgári törekvések elhalványultak, viszont az élettől eltávolodó, merev sematizmus előtört, annyira, hogy irodalmunk termése egymásra hasonlító, a valóságot egyre kevésbé tükröző, nagyon sok esetben meghamisító könyvek szűkén egységes tömege lett. Irodalmi életünk korábbi ellentmondásos sokszínűségét egy szűk, erőszakolt, kincstári szellemű egység váltotta fel, amelybe egyre kevesebb írók tudott beleilleszkedni. Az egyes írókkal szemben alkalmazott adminisztratív intézkedések még szélesítették ezt az elszűkülési folyamatot: az önként elhallgató írókon kívül eltűntek irodalmunk életéből a hallgatásra kényszerített írók is.

Az 1953. júniusi új kormányprogram bizonyos tisztulási folyamatot indított el az irodalomban is. Ennek látszatja inkább a költők műveiben volt; prózairodalmunk jobban beleragadt a sematizmusba, meg aztán a hosszabb munkát igénylő prózai művek — regények — »kihordására«

nem is volt idejük az íróknak, mert az irodalompolitikában — akárcsak a politikában (a kettőt különválasztani nem lehet) — egy időre ismét a szektás, merev szellem került fölé.

A XX. kongresszus hatására nálunk is mutakozó politikai és ideológiai tisztulás megérelte irodalmunk szélesen demokratikus egységének lehetőségét, amelyben helyet és szerepet kell juttatni minden nemzetileg jellegzetes íróknak, olyanoknak is, akik az utolsó nyolc év folyamán kényszerű vagy önkéntes hallgatásba merültek. Csak egy ilyen irodalmi egység biztosíthatja azt, hogy irodalmunk az írókban lappangó alkotóerő felszabadulásával olyan gazdag és sokrétű legyen, amilyen az életünk.

Pécsett a könyvtárosok számára *Pándi Pál* tartott előadást irodalmunk jelenlegi helyzetéről, de inkább elvi kérdésekkel foglalkozott és az irodalmat csak illusztráló anyagként kezelte.

1953. júniusában — úgymond többek között — nem volt komoly bázisa a változásnak, ma van és ezért visszacsinálhatatlan. A változást a helyes elmélet önmagában nem biztosítja. A helyes elmélet helytelen gyakorlattal járhat együtt.

A zsdánovizmus, az elmúlt időszak ideológiája, azt a tételt állította föl, hogy az irodalom a politika közvetlen kiszolgálója, a politikai taktika minden egyes lépésének reagense, amelynek kötelessége az is, hogy a várható eredményekkel tarkarja el a mai hibákat.

Ezután a szocialista humanizmusról beszélt, amelynek kifejezőiként *Benjámín László* líráját, *Déry Tibor* egy-egy novelláját, *Kuczka Péter* prózai cikkeit és *Vidor Miklós Szökőár*-ját említette. A mű eszmeisége — mondta Pándi — nem mérhető a műben kifejezett politikummal.

Természetesen a mi rendszerünk nem jelenthet szabadságot az ellenforradalmároknak. Nekünk azonban éppen a proletárdemokrácia szélesítésével, az élet-színvonal emelésével kell megszüntetnünk a demagógia lehetőségét. A béke megvédése, a demokratizmus, a népjólét emelése jegyében lehet egységet teremteni az írók és olvasók között.

Szegeden *Erdei Sándor* egy készülő tanulmányát olvasta fel *Benjámín László* költészetének fejlődéséről, mert — mint mondta — *Benjámín* költői útjában egész irodalmunk alakulása tükröződik.

Az értekezletek résztvevőinek hozzászólásai nagy érdeklődést árultak el az előadások iránt. A hozzászólók legtöbbször külön is hangsúlyozta, hogy a tájékoztatásra annál is nagyobb szükség van, mivel a könyvtárosok ilyen szempontból meglehetősen elmaradtak az események

mögött, márpedig a könyvtáros munka formális adminisztrációvá szűkül megfelelő irodalmi tájékozottság nélkül — érteve ezen nemcsak a hazai, de a külföldi irodalomban való tájékozottságot is.

A tájékozódásnak azonban nem az ilyen előadások tartása az egyetlen, főleg pedig nem a legolcsóbb és legkönnyebben biztosítható módja. A hozzászólásokból nemcsak az érdeklődés derült ki, hanem az is, hogy sok könyvtáros keresi a lovat, pedig rajta ül: tájékoztatást kér, noha ezt a sajtóból megkapná, ha olvasná. A KÖNYVTÁROS minden számában közli a napilapokban és folyóiratokban megjelent kritikák és irodalmi cikkek jegyzékét; ennek útmutatása nyomán a könyvtárosok bőven tájékozódhatnak az őket érdeklő irodalmi kérdésekről.

De még ha csupán A KÖNYVTÁROS-t olvassák is, benne egy helyen, annyi újonnan megjelenő könyv bírálatát kapják, amennyiről az összes többi lap csak együttvéve ír. Györött az egyik hozzászóló arról panaszkodott, hogy a könyvtárosoknak nincs módjuk megismerni a világirodalom nagyjainak munkásságát. Ez a panasz felette szónokinak tűnik, és azt árulja el, hogy a hozzászóló — aki ebben nyilván nem áll egyedül — a neki, illetve a könyvtárosoknak készülő folyóiratot nem olvassa el, mert hiszen az általa említett írókról éppen A KÖNYVTÁROS között ugyanolyan összefoglaló ismertetést, pályaképet, amelyet még egy sor nagy íróról rendszeresen közreadott már. Lapunk sajátos ismeretterjesztő jellegéből következik ez, valamint az is, hogy az irodalom világának alapismereteit adja különböző rovataiban. Így az Olvasás közben című rovatban a gyakorlatban előforduló irodalmi szakkifejezések magyarázatát, a Kis esztétika rovat pedig a hiányzó esztétikai kézikönyveket pótolja, a könyv- és könyvtártörténeti cikksorozat meg olyan igényt elégít ki, amelyre könyvkiadásunk eddig csak egyetlen egy könyvvel válaszolt, a mindössze 3000 példányban megjelent *Tevan*-könyvvel.

Lapunk ismeretterjesztő jellege — a terjedelem korlátairól most nem beszélve — nem engedi meg, hogy belemérljünk az irodalompolitika részleteibe. Még kevésbé adhatunk tudósítást olyan eseményekről, amelyeknek szereplői írók ugyan, de lényegükben politikai események. Hogy a könyvtárosok ezek iránt érdeklődnek, az természetes, de ugyanilyen természetesnek látszik és legalább ilyen kívánatos volna, ha az írók világnezetének művészi kifejezései: a művek, és a műveket elemző bírálatok iránt is ugyanilyen érdeklődést tanúsítanának. Mert a könyvtárosok feladata nemcsak az olvastatás, de az olvasás is.